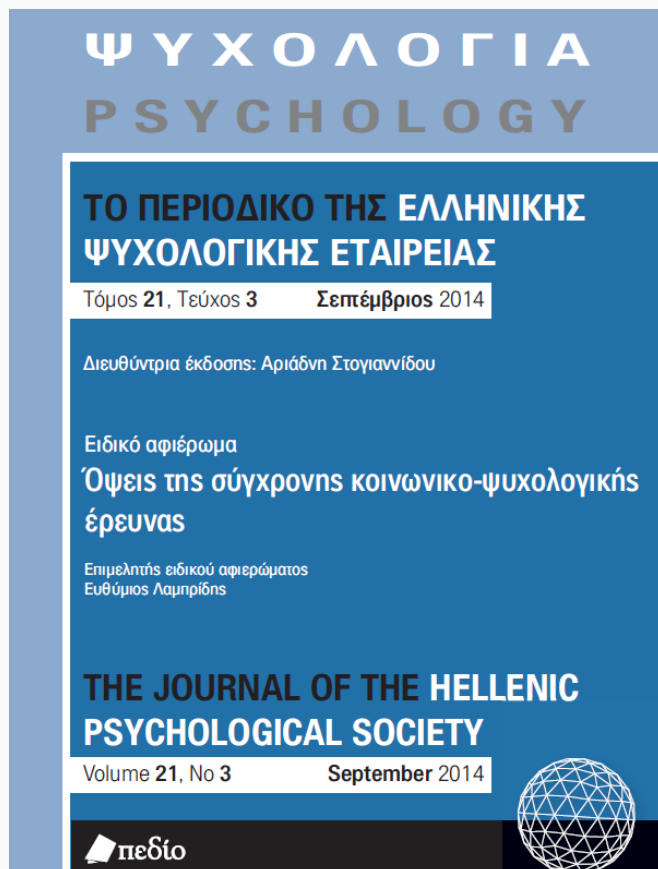

Psychology: the Journal of the Hellenic Psychological Society

Vol 21, No 3 (2014)

Καλωσορίζοντας την επάνοδο του κοινωνικού στην «Ψυχολογία»

Γεράσιμος Προδρομίτης

doi: [10.12681/psy_hps.23505](https://doi.org/10.12681/psy_hps.23505)

Copyright © 2020, Γεράσιμος Προδρομίτης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

To cite this article:

Προδρομίτης Γ. (2020). Καλωσορίζοντας την επάνοδο του κοινωνικού στην «Ψυχολογία». *Psychology: The Journal of the Hellenic Psychological Society*, 21(3), 375–377. https://doi.org/10.12681/psy_hps.23505

Καλωσορίζοντας την επάνοδο του κοινωνικού στην «Ψυχολογία»

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΠΡΟΔΡΟΜΙΤΗΣ¹

Η έκδοση του παρόντος Ειδικού Τεύχους αποτελεί πράγματι μια ευτυχή συγκυρία, όχι μόνο επειδή ενημερώνει το ευρύτερο κοινό των αναγνωστών του περιοδικού για τις «Όψεις της σύγχρονης κοινωνιο-ψυχολογικής έρευνας», συμβάλλοντας έτσι στην προαγωγή του πολιτικά ορθού αιτήματος «διεπιστημονικής προσέγγισης και διαλόγου» αλλά κυρίως και πρωτίστως επειδή αποτελεί αφορμή, ώστε να γίνει ορατή η παρουσία του κλάδου της Κοινωνικής Ψυχολογίας στον ευρύτερο χώρο των ερευνητικά και επαγγελματικά ασχολούμενων με την επιστήμη της Ψυχολογίας. Έτσι, η παρούσα έκδοση συνιστά μια καλή αφορμή, ώστε οι αναγνώστες του περιοδικού –κατά τεκμήριο ενδιαφερόμενοι περί της συνιστώσας Ψ του πραγματικού– να σκεφτούν το περίφημο «κοινωνικό», το οποίο πολλάκις γίνεται αντικείμενο επίκλησης στον θεωρητικό λόγο και την ερευνητική δραστηριότητα, χωρίς όμως τις περισσότερες φορές να προσεγγίζεται δημιουργικά και αναστοχαστικά.

Αν η προσωπική μου έρευνα στο αρχείο παλαιών τευχών του Περιοδικού «ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ» είναι ακριβής, πρόκειται για το δεύτερο ειδικό τεύχος-αφιέρωμα στην Κοινωνική Ψυχολογία μετά το 1999, όταν οι καταξιωμένοι συνάδελφοι Δ. Γεώργας και Μ. Δικαίου είχαν προσφέρει στη δημοσιότητα κάτι ανάλογο (Γεώργας & Δικαίου, 1999). Το γεγονός της μεγάλης ομολογουμένης χρονικής απόστασης είναι ενδεικτικό της μειωμένης παρουσίας της Κοινωνικής Ψυχολογίας στο χώρο της ελλαδικής επιστημονικής Ψυχολογίας. Αναμφισβήτητα, η Κοινωνική Ψυχολογία δεν απολαμβάνει της δημοφιλίας άλλων κλάδων, που (κατ' όνομα τουλάχιστον) είναι πιο «εφαρμοσμένοι», θεωρούνται ως πιο διευκολυντικοί στην «επαγγελματική αποκατάσταση» και διακηρύσσουν προγραμματικά την «αγάπη στον άνθρωπο» και το «καλό της κοινωνίας». Ο χώρος της Κοινωνικής Ψυχολογίας στη χώρα μας ωστόσο –αν και ποσοτικά περιορισμένος– καταγράφει μια δυναμική και μακρόχρονη παρουσία συνεδριακής και εκδοτικής δραστηριότητας², απαρτιζόμενος από ποικίλα ρεύματα σκέψης, εκδηλώνοντας πολλαπλή θεματολογική επικέντρωση, εκφράζοντας πολυθεϊστική μεθοδολογική προσήλωση και επιδεικνύοντας διαβαθμισμένη επιστημολογική και ιδεολογική αναστοχαστικότητα³.

1. Διεύθυνση: Τμήμα Ψυχολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο Πολιτικών και Κοινωνικών Επιστημών.

2. Πράγματι το «Συνέδριο Κοινωνικής Ψυχολογίας» αποτελεί το παλιότερο ιστορικά συνέδριο κλάδου της Ελ.Ψ.Ε., με το πρώτο να λαμβάνει χώρο στους Δελφούς το Νοέμβριο του 1996, με πρωτοβουλία του Δ. Γεώργα, του Στ. Παπαστάμου και του Κλ. Ναυρίδη. Επίσης, αρκετές εκδόσεις συλλογής θεωρητικών και ερευνητικών κειμένων Κοινωνικής Ψυχολογίας έχουν δημοσιευτεί από διάφορους εκδοτικούς οίκους.

3. Βλ. ενδεικτικά το εισαγωγικό σημείωμα καθώς και διάφορα κείμενα στο τελευταίο χρονολογικά από τα προαναφερθέντα εκδοτικά εγχειρήματα (Παπαστάμου, Προδρομίτης & Παυλόπουλος, 2010).

Το παρόν Ειδικό Τεύχος αποτελεί λοιπόν ένα δείγμα γραφής (κυριολεκτικά και μεταφορικά) των θεματικών προτιμήσεων, των μεθοδολογικών επιλογών και των θεωρητικών ευαισθησιών και προτάσεων της πρόσφατης κοινωνιοψυχολογικής ερευνητικής παραγωγής στη χώρα μας. Εξ ορισμού περιορισμένο και ενδεχομένως μη αντιπροσωπευτικό (όπως άλλωστε λίγο-πολύ κάθε ανάλογο εγχείρημα μικρότερης ή μεγαλύτερης έκτασης) το συγκεκριμένο δείγμα είναι ωστόσο αρκούντως εύγλωττο, σχετικά με το περιεχόμενο, τη στόχευση και τα σκεπτικά κοινωνιοψυχολογικής ερευνητικής δραστηριότητας στην Ελλάδα. Μιας ερευνητικής δραστηριότητας που διεξάγεται υπό τις χείριστες συνθήκες υλικοτεχνικής υποδομής και χρηματοδοτικής υποστήριξης πλην όμως αποδεικνύεται αρκετά γόνιμη, δημιουργική και ευαίσθητη στα ευρύτερα κοινωνικά ερεθίσματα.

Η μελέτη των κειμένων που ακολουθούν, πέρα από το να πληροφορεί τον ειδικά ενδιαφερόμενο αναγνώστη για τις τρέχουσες εξελίξεις στην επιμέρους θεματική περιοχή, την οποία καλύπτει (και σε κάποιες περιπτώσεις εμπλουτίζει) με τη συνεισφορά του καθένα από τα επτά συμπεριλαμβανόμενα άρθρα, προσφέρει, κατά τη γνώμη μου, κάτι περισσότερο σημαντικό: προκαλεί προβληματισμούς και υποβάλλει (αν δεν επιβάλει) στοχασμούς σχετικά τόσο με το εγχώριο «κοινωνιο-ψυχολογείν» αλλά και σχετικά με την τρέχουσα κατάσταση, την ιστορία και τις διαγραφόμενες εξελίξεις και προοπτικές του κλάδου μας διεθνώς. Αφενός λοιπόν στα καθ' ημάς, οι θεματικές προτιμήσεις, οι μεθοδολογικές και θεωρητικές επιλογές επικοινωνούν ευθέως με τις αντίστοιχες διεθνείς τάσεις. Πρόκειται αν μη τι άλλο για την αυτονόητη και για ευνόητους λόγους αναγκαία διασύνδεση του εγχώριου με το διεθνές, αλλά και για την (ανομολόγητη πλην κανονιστική) ανάγκη ανταπόκρισης στην εσχάτως ολόένα και περισσότερο (κατ)αναγκαστική επιταγή ευθυγράμμισης με τις ηγεμονικές γραμμές της διεθνούς ερευνητικής παραγωγής, χάριν της «δημοσιευσιμότητας» -καταξίωσης σε διεθνή fora και αποφυγής του συστημικά επιβαλλόμενου φόβου του "publish or perish". Με βάση αυτά λοιπόν δε μπορούμε να σκεφτούμε την «αγνή» και «ανεπηρέαστη» θεωρητική και ερευνητική δραστηριότητα ως αδιαβροχοποιημένη και ανεξάρτητη από τις πρακτικές και τα habitus του παγκόσμιου ενοποιημένου επιστημονικού πεδίου. Αντίστοιχα όμως, δε μπορούμε να αφήσουμε εκτός προβληματισμού την ανάγκη ανάδειξης της «πολιτισμικής ιδιοπροσωπείας» της επιστημονικής μας παραγωγής. Απλά, κάτι τέτοιο απαιτεί λίγη τόλμη παραπάνω μαζί με γόνιμη διασύνδεση στοιχείων της «ελληνικής ιδιαιτερότητας» με ευρύτερες θεωρητικές τάσεις και ενδιαφέροντα του επιστημονικού μας χώρου διεθνώς. Μάλιστα, η τρέχουσα ζοφερή συγκυρία της μνημονιακής και μνημονιόπληκτης χώρας μας μοιάζει ως προς αυτό τουλάχιστον αρκετά ελπιδοφόρα: η Ελλάδα έχει μετατραπεί μεταξύ άλλων σε απέραντο εργαστήριο δυνητικής μελέτης όλων ανεξαιρέτως και χωρίς υπερβολή των φαινομένων και μηχανισμών, που απασχολούν την Κοινωνική Ψυχολογία, κάτι άλλωστε που διακρίνει κανείς άμεσα σε κάποιες από τις παρεμβάσεις αυτού του τεύχους.

Τα άρθρα που ακολουθούν εκτός του ότι μας δημιουργούν προβληματισμούς ως προς τη σύγκριση και αντιπαραβολή της εγχώριας με τη διεθνή ερευνητική παραγωγή, μας κάνουν να σκεφτούμε και το χώρο της Κοινωνικής Ψυχολογίας συνολικά. Ως προς αυτό, εύκολα διακρίνει κανείς σε όλα τα κείμενα την αναπαραγωγή δεδομένων της ιστορίας του κλάδου μας ως προς τις κεντρικές θεματικές ενασχόλησης, τις θεμελιώδεις θεωρητικές τοποθετήσεις αλλά και την διαλεκτική μεταξύ των ευρύτερων κοινωνικο-ιστορικών εξελίξεων και των επιμέρους προσανατολισμών, που κατά καιρούς ακολούθησε η κοινωνιοψυχολογική γραμματεία. Συναντούμε για παράδειγμα σημαντικά θέματα που τράβηξαν το ενδιαφέρον της εφαρμοσμένης έρευνας όπως οι διαπροσωπικές σχέσεις και η προαγωγή των περιβαλλοντικών αξιών, μόνιμες θεωρητικές αναζητήσεις ως προς τη δομή και τις συνέπειες των μορφών προκατάληψης αλλά και ως προς τη σταθερότητα και τη μεταβολή των προσωπικών και πολιτικών αξιών. Συναντούμε την ανθεκτική στο χρόνο και θεμελιωτική για την διαμόρφωση του ιδιαίτερου βλέμματος της Κοινωνικής Ψυχολογίας προσήλωση σημαντικών πρωτοπόρων της (όπως ο Lewin και ο Heider) στην συγκροτητική λειτουργία του υποκειμενικού νοήματος, μέσω της ενεργού κατανόησης του πεδίου ένταξης και αλληλεπίδρασης του υποκειμένου. Ερχόμαστε σε επαφή με φωτεινές και σκιερές πλευρές της φι-

λοκοινωνικής συμπεριφοράς αλλά και προβληματιζόμαστε για τη λογική, τη στοχοθεσία και τις υπόρρητες λογικές των συγκρίσεων μεταξύ διαφορετικών μακρο-κοινωνιοψυχολογικών πεδίων, οι οποίες συγκρίσεις είναι σύμφυτες με την διαπολιτισμική προσέγγιση. Ακόμα, ξαναθυμόμαστε την αυτονομία επιλεκτική λειτουργία της μνήμης ενώπιον της αναγκαιότητας διαχείρισης του συλλογικού εαυτού μέσα στο χρόνο.

Για καθένα από αυτά τα σημεία, που θίγουν, αξιοποιούν ή απλώς υπενθυμίζουν τα κείμενα που ακολουθούν, έχουν γραφεί άπειρα έργα, που αντιπροσωπεύουν μεγάλο μέρος του σώματος της κοινωνιοψυχολογικής γραμματείας, κάποια απ' τα οποία πραγματεύονται εδώ και πολλές δεκαετίες το περίφημο ζήτημα της (εντός ή εκτός εισαγωγικών) κρίσης της Κοινωνικής Ψυχολογίας και κάποια που άλλοτε λιγότερο άλλοτε περισσότερο αναστοχαστικά και ρηξικέλευθα εγείρουν (έστω και δια παραλείψεων) το ζήτημα των ιδεολογικών προσδιορισμών του χώρου μας, της ιδεολογικής αναπαραγωγικής του ισχύος και εν τέλει του ευρύτερου κοινωνιακού της ρόλου. Υπό αυτό το τελευταίο πρίσμα, πολλά από τα ερευνητικά ευρήματα, στα οποία ο αναγνώστης θα έχει την ευκαιρία να εντρυφήσει, προμηθεύουν εξηγητικά σχήματα για την προσπέλαση της κατακλυσμιαίας και δύσθυμης εγχώριας και πλανητικής πραγματικότητας. Έτσι, ο αναγνώστης μπορεί να αποκαταστήσει τη σύνδεση μεταξύ μορφολογίας, συμπτωμάτων και αιτιών με αναφορά σε θεμελιώδεις παραμέτρους συγκρότησης του κοινωνικού, που αναφέρονται στη διαπραγμάτευση των σχέσεων με τον εαυτό και τον άλλο, τις δυναμικές διατήρησης και αλλαγής του status quo, την ανοχή-φυσικοποίηση ή απόρριψη των ανισοτήτων.

Σε μια εποχή και μια συγκυρία, στην οποία «χρηματοπιστωτολόγοι, οικονομολόγοι, επικαιρολόγοι, μελλοντολόγοι και αυτόκλητοι ηθικολόγοι δεν παύουν να υπογραμμίζουν πως δεν δικαιούμαστε να ζούμε, να προτάσσουμε, να εργαζόμαστε, να ονειρευόμαστε, να σχεδιάζουμε και να ηρεμούμε όπως πριν» (κατά την έκφραση του Κ. Τσουκαλά), μια «μαχόμενη» και χρήσιμη κοινωνικά Κοινωνική Ψυχολογία συντελεί στο να καθαρίσει το βλέμμα του κοινωνικού υποκειμένου, όταν αυτό αντικρίζει το είδωλό του στον καθρέφτη, ώστε να μπορεί να διακρίνει και ενδεχομένως να υπηρετήσει το όραμα της «κοινωνικοποιημένης ανθρωπότητας» ή της «ανθρωποποιημένης κοινωνίας».

Βιβλιογραφία

- Παπαστάμου, Σ., Προδρομίτης, Γ., Παυλόπουλος, Β. (Επιμ. Εκδ.) (2010) *Κοινωνική νόηση, σκέψη και συμπεριφορά: 29 έλληνες κοινωνικοί ψυχολόγοι ανα-κρίνουν την επιστήμη τους*. Αθήνα: Πεδίο.
- Γεώργας, Δ. & Δικαίου, Μ. (1999) (Επιμ. Εκδ.). *Η Κοινωνική Ψυχολογία στην Ελλάδα*. Ειδικό Τεύχος του περιοδικού *Ψυχολογία*, 6 (2).